

Životopisna črtica.

Jurij Grabrijan.

V večnem spominu bode pravični;
Ne bo se bal slabega govorjenja.
Pslm. III. 7.

Učenjaki imenujejo življenje tega mrčesa „metamorfozo“, to je življenje popolnega spremenjevanja ali predpodobovanja, ker se iz ene v drugo popolnoma drugačno in tej neslično podobo spreminja. — Gosenica — buba — metulj — kolike razlike so med tem!

Množijo se metulji po jajčkah. Če so bila jajčka v pozni pomladi ali pa poleti znešena, izvalé se iz njih še tisto leto male gosenice; če so bila pa ta še le v jeseni znešena, prileze iz njih mali zarod še le drugo leto — prihodnjo pomlad.

Gosenice imajo sploh valjasto, le malo kedaj nekoliko plošnato truplo ali život z roženo glavo. Gosenčje truplo ali život, katero obstoji iz dvanajsterih obročkov, ima na obeh straneh zračne votlinice, skozi katere (gosenica) sope ali diha. Na sprednjem delu života ali na opraji ima vsaka gosenica po šest roženih in s krempljici dobro oboroženih pravih nog, katere pozneje — vse spremenjene — tudi metulju kot noge ostanejo. Dalje imajo gosenice po svojih posebnih vrstah tudi na drugem — zadnjem — delu života od dva do pet parov nepravih nog, katere se pa ob času zabubovanja popolnoma odvalé in zgubé. Če gosenico dalje natančneje ogledujemo, zapazimo na vsaki strani glave njene po šest svetlih zrnica (pik), katera so lepo v zvezi posamezna gosenčja očesca. Poleg tega imajo gosenice na svoji glavi tudi še po dva zelo kratka tipalnika.

Gosenčjih ust deli so pa ti-le: dve močni zgornji in dve spodnji čeljusti, zgornje in spodnje ustnice in poleg tega še štirje prav mali šlatovci ali posebna tipalca. Nekatere gosenice imajo od znotraj po dve bolj dolgi posodici (posebna prostorčka), kateri združujete se na štrucasti bradovičici spodnje čeljusti, da ji more gosenica dovoljno odpirati ali pa zapirati. V teh posodicah se loči in preparira klejasta tvarina, iz katere mora gosenica pri zabubovanju svoj pajčevinati ali pa klobučnasti zgornji mešiček (zapredek) sprejeti, kjer se potem zabubi in v pravega metulja spremeni. Tudi o drugih potrebnih časih in prilikah gosenice na povedani način s pomočjo imenovane bradovičice spodnjih čeljusti svojo pajčevino in začasna skupna stanovanja v obrambo pred neugodnim vremenom ali pa za sénico — predejo.

Po tipu imajo gosenice zelo različen život; nekatere so popolnoma gladke, druge bodičaste in zopet nekatere resaste ali kosmate. Zavoljo tega jih ločimo v goličice (gole ali gladke), bodice, kosmatice ali ščetarice — (tudi „medvedi“ jim po nekod pravijo) in pa šopkarice, katere imajo po svojem životu posamezne dlačine šopke natrošene.

Med gosenicami nahajamo pa tudi répate, to je take, ki imajo nad svojim zadkom mehek mesnati ali pa trd rožen, nekoliko nazaj zakrivljen repek ali rožiček, kakor: mlečkar, smrtoglavec, oleandrovka in druge; nekatere imajo dvojnati ali dvorogljati vilicami podoben repek, pravimo jim viličarice; v naših krajih nahajajo se te navadno po vrbah, pa tudi drugod. Med mnogobrojnimi gosenčjim kardelom so tudi nekatere, ki imajo ali na glavi ali pa pod ovratjem po dvoje rožičkov.

Život gosenic je zelo razne dolgoti; ta obsega od nekoliko milimetrov do 15 centimetrov in tudi včasih še več dolgoti. Kakor različna je dolgot in velikost gosenčjega života, ravno tako raznovrstna je njegova barva. Gosenice, kakor pozneje tudi njihovi metulji, so mutaste; a vendar je tudi tu mala izjema. Gosenica smrtoglavčeva, ako se je dotakneš, prav glasno žika: „žk, žk, žk“; ravno isti glas more pozneje tudi njeni metulj prav krepko izvajati, kar posebno, ako leta, prav krepko izvršuje. Tudi gosenica velikega ponočnega pavlina ima prav neznamenit enak glas; njeni metulj je pa uže popolen mutec. Med vso drugo gosenčjo zalego, kolikor sem je do sedaj opazoval, nisem izven navedenih dveh slučajev še nobene našel, da bi se kakorkoli glasiti mogla. (Dalje prih.)

Žal! da mori pokončevalka človeškega življenja s koščeno svojo roko ravno sedaj v tem važnem času najboljše sinove cerkve in domovine, da mori može, ki so pridnemu ratarju jednako prvi orali narodno našo ledino in opiraje se vedno in povsod na zdrava, prava krščanska načela, priborili nam boljšo prihodnost. Res je pač, da so dosegli visoko starost, ali vendar na duhu še krepki in čili, vodili nas bi bili lahko še vsaj eno desetletje; ako so pa obnemogli na polji duševnem in so jih zapustile dušne in telesne moči, vendar smrti jim nismo želeli nikedar in jim ne želimo, temveč zrl bi radi še leta in leta v spodbudo svojo njihova čestita obličja. Taka prečestita oseba bil je tudi umrli častni kanonik, župnik in dekan vipavski, Fran-Josipovega reda vitez Jurij Grabrijan; moči so ga zapustile, jel je pešati uže pred kakimi tremi leti na duhu in telu, sosebno zapuščal ga je spomin; in dasi zelo zelo nerad, izročiti je moral težavnejša pastirska in uradna opravila svoja mlajšim, krepkejšim močem. Ali vendar mi smo ga ljubili tudi odsle zelo in presrečni smo bili, ko smo zrl v njegovo prečestito obličje; tedaj se je radovala naša duša in vzbudila je v nas misli na njegova vzorna dela in njegove neprecenljive zasluge, ter nas navduševala, da naj hodimo njega pot tudi mi, to je, da naj delujemo za prospeh in prosveto časno in večno človeštva, osobito milega nam naroda slovenskega. In ravno zato krvavelo nam je srcé tuge in bolesti in rosno nam je postalo okó, ko smo zaslišali pretužno vest, da je tá preblagi, velezaslužen mož, dika in ponos cerkve in domovine, izdihnil plemenito svojo dušo. Kaj je on storil za svoje rojake kot dušni pastir, ter kaj je storil za-nje kot domoljub, zapisano je v knjigi življenja. V poduk onim, ki ga niso poznali, ter njemu in njegovim mnogobrojnimi čestilcem v spomin, napišemo naj tu sledeče črtice:

Porodil se je Jurij Grabrijan 22. marcija leta 1800. v Adlešičah (h. št. 17) na Dolenjskem. Roditelja sta mu bila kmetijskega stanú še precej imovita in zelo pobožna. Brati in pisati se je naučil doma; a potem šel je v Novomesto, kjer je dovršil l. 1819. z izvrstnim vspehom tedanje šestrazredne latinske šole. Prišel je potem v ljubljanski licej in se učil tudi tu z izvanredno pridnostjo. Bil je vnet za vse dobro, vzvišeno, pravo in lepo. S pokojnim pesnikom Preširnom, svojim sošolcem, zlagal je rad pesnice in več Preširnovih prevel na jezik nemški. Tudi pozneje kot bogoslovec in duhovnik pel je rad in zložil marsikatero mično in pomenljivo pesnico, kakor: „Kranjska Slovenija“ l. 1823. (natisnena v Novicah l. 1862.); „Ipavci v temeljteljem slavne čitalnice v Ljubljani“ l. 1862.; „Pozdrav ljubljanskim gostom“ l. 1864. itd.

Ko je bil l. 1821. na razpotji, volil si ni za vse dobro vneti mladenič stanú, v katerem bi bil zložnejše živel, temveč volil si je stan, v katerem bi bil zamogel več koristiti in več dobrega storiti za človeštvo — tedaj ni iskal sreče svoje, temveč srečo drugih. Zato stopil je v ljubljansko semenišče, ter pripravljaj se tu marljivo in navdušeno za bodoči stan. Sošolci bili so

mu med drugimi: Baraga Friderik, Svetličič Matej, Burger Josip in pretečeno leto umrli prošt novomeški Wilfan Simon. V mašnika posvetil ga je neumrljivi vladika Anton Alojzij 27. avgusta l. 1825. ter poslal potem duše past na Brezovico pri Ljubljani. Odtod prestavi ga l. 1826. v Loko in l. 1830. v Žir. Ko pa odvzame papež Pij VIII. s pismom: „in supereminenti apostolicae dignitatis specula“ 16. julija l. 1830. škofiji tržaški dekaniji: postonjsko in bistriško, goriški pa vipavsko, imenuje vladika Wolf l. 1831. Grabrijana stalnim duhovnim pastirjem v Šturijah na Vipavskem. Tu ostane 7 let, ter pridobi si v kratkem zaupanje in srca vseh duhovnanov tako, da se ga starejši ljudje kaj radi spominjajo in njegovo vnemo za dušno in telesno blagostanje vernikov zeló hvalijo.

Ko pokliče Vsemogočni l. 1838. vipavskega dekana, občespoštovanega Stekarja Fr. v večnost, imenuje knezoškof Wolf še istega leta Grabrijana oskrbnikom vipavske župnije in dekanije; dve leti pozneje imenovali so ga tamošnjim župnikom in dekanom. Tú tedaj je delal in se boril z vso vnemo in gorečnostjo za najsvetejši svetinji naroda slovenskega: vero in narodnost — skoro polovico stoletja. Pačredka prikazen!*) Pred vsem posvetil je moči svoje prvi svetinji naroda, sv. veri, kot izvoru in podlagi splošnega blagostanja, časne in večne sreče človeštva in posebej narodov, njihovega razvitka in napredka. Skrbel je, da so se sv. resnice duhovnanom vestno in goreče oznanovale in da je dosegalo duševno življenje vedno višo stopinjo popolnosti. Lepšal je tudi cerkve, seosebno svojo župnijsko in loško, ter sezidal v Logu pri Materi Božji velikansk zvonik, ki bode spominjal kot „monumentum perenne“ še naših potomcev potomce na velikega dekana vipavskega, Jurija Grabrijana.

In koliko je on storil za razvoj narodne zavesti! To znano je, menim, slehrnemu, ki je količkaj slišal o narodnem gibanju v novejšem času. Ime „Grabrijan“ čuli smo na taborih, v deželni zboru, čitalnicah in na drugih narodnih shodih. Vipavcem ustanovil je leta 1864. „Čitalnico“, ter bil jej predsednik do zadnjega zdihljeja. In kedo je napravil l. 1870. v Vipavi tabor, katerega je prekosil dosle edino vižmarski, ako ne Grabrijan?! In kedo je bil duša vsega narodnega gibanja od Gorice do Postojne, ako ne zopet Grabrijan?! Da! on je bil v narodnem obziru za ta okraj to, kar je bil neumrljivi oče Bleiweis za celo Slovenijo.

In kaj je bil nepozabljivi Grabrijan našej mladini? Uverjen sem, da skoro slehern Vipavec odgovoril mi bode: oče! Kako milo in blago je ravnal on ž njo, ter navduševal jo s presrčnim očetovskim glasom k pridnosti in uku. Zidal jej je šole skoro v vseh občinah dekanije vipavske, osobito krasno sezidal jo je v Vipavi s prelepim napisom nad velikimi durmi: „Veri in omiki!“ Res je pač, da so drugi veliko pripomogli, ali vendar Grabrijan bil je tudi tukaj duša. Sezidal je potem župnijsko hišo, kakoršnih je malo na Kranjskem.

Enako je bil vnet za stan kmetijski in za povzdigo njegovega blagostanja. Bil je najstarejši ud kmetijske podružnice vipavske in v prejšnjih časih tudi družih društev, ki so pospeševala prospeh kmeta. On je tudi največ pripomogel, da so dobili Vipavci vinorejsko šolo na Slapu; kdor ne veruje, naj prečita stenografična poročila deželnega zbora kranjskega, seosebno seje 6. decembra l. 1872. in uveril se bode.

*) Na Notranjskem poznamo le še župnika: zlatomašnika prečestitega gospoda Josipa Nakusa — pokojnega dekana enega najstarejših in najiskrenejših prijateljev, da pastiruje uže 47. leto na Planini vipavski, čil hvala Bogu še na duhu in telesu.

Te njegove neprecenljive zasluge za cerkev in domovino priznal je cesar sam, ter imenoval ga leta 1857. vitezom Fran-Josipovega reda; cerkvena vikša oblast pa l. 1858. častnim kanonikom stolnice ljubljanske. In narod, seosebno Vipavci priznali so jih s tem, da so mu vse zaupali in ga tako rekoč v svojem srcu nosili; in ravno zato ločijo se in mi ž njimi tem težje od njega — svojega ljubljenca. Milo smo plakali, ko je še ležal na mrtvaškem odru in ravno tako zdihujemo sedaj, ko leži v zaprti gomili uže peti dan; občutki, ki obdajajo tú dušo in srce, naše, so pretužni, jednaki onim, pod katerimi koprne zapuščeni otročiči, ko so jim položili v gomilo preljubljenega, preskrbnega očeta. In pred se od njega ne moremo in nočemo ločiti, dokler ne prisežemo, da ga čemo v večnem spominu ohraniti in najlepši spomenik postaviti mu s tem, da čemo živeti in delovati po istih naukih, katere je on za dobre in prave spoznal, to je, da čemo služiti do smrti: „Veri in domovini!“

Ivan Lavrenčič.

Znanstvene stvari.

Osemnajsti véliki zbor „Matice slovenske“

v Ljubljani 14. junija.

(Konec.)

Profesor Šuklje, kot zastopnik manjšine omenjenega pododbora, zagovarja premembo po zgledu pravil Matice hrvatske. Hudo graja delovanje odborovo, kar je bilo tem čudnejše, ker je gosp. Šuklje sam odbornik in je imel priliko zapazene napačnosti omeniti v odboru samem, ne pa ga napasti javno pred celim svetom. Stanje Matice, pravi, je žalostno, vse gre pri njej le rakovo pot. Treba bi bilo pri sedanjih okoliščinah skrbeti za potrebne šolske knjige, pa odbor tega ne stori. Stremajer je bil obljubil, da se imate matematika in latinščina učiti slovenski, ako se priskrbé knjige. Pa kaj se je zgodilo? Nič, ali pa so se na svitlo dale kake prav slabe knjige, kar priča knjiga Krsnikova in pa na svitlo dani atlant. On je stavil v odboru predlog, naj Matica skrbi za izdavanje šolskih knjig, pa ta nasvèt ni bil sprejet, pač pa drug dilatoričen predlog, in knjig ne bi dobili, ako bi se ne bil mož iz nasprotnega tabora ponudil, da jih hoče izdati. Odbor bi ne smel te reči v nemar puščati, ampak bi moral pisatelje še pozivati, naj to ali uno spišejo. Dalje govornik očita odboru, da pri presojevanju spisov ravna popustljivo, rahločutno in enostransko. V zgled stavlja spis o Inocenciju III, čigar pisatelj še ne vé, kaj so zgodovinski viri, in je Alzogovo cerkveno zgodovino zaznamoval za vir! V dokaz trditve omenja tudi svojega spisa o Palackem. Reklo se mu je, da bode treba zaradi politične cenzure nekatere reči premeniti ali izpustiti. On je v to privolil. Ko pa knjigo v roke dobi, vidi, da je izpuščena cela kontroverza med Palackim in Höfflerjem, katera je njemu prizadejala veliko truda. In zakaj? Samo, ker je bil Höffler znan kot hud klerikalec. Dalje toži govornik, da je število drušvenikov čedalje manjše in se je zmanjšalo skoro za polovico, in tudi premoženje Matično je zmirom bolj pičlo. Vrednost Matičnih knjig in inventarja je v račun nastavljena s 4000 gld., pa znaša komaj 600 gold. V odboru je sicer tudi treba mož, ki znajo dobro gospodariti, pa o izdavanju knjig naj bi oni ne govorili. Zato naj se tudi pri nas odbor deli v književni in gospodarski oddelek in ob enem naj se število njegovih udov zmanjša. On stavi toraj predlog: Novoizvoljenemu odboru se naroči še enkrat pretresati pra-